

Kitaszítottak

Nincsenek egyedül a társadalomban, ám sorsukról a társadalom – azt hiszem, nem tévedek – nagyobb része szinte semmit sem sejt. Még most sem sejt. A kitelepítettek sorsáról van szó. Azokról az emberekről, akiket ártatlanul elűztek otthonukból az ötvenes évek politikai forgatagában. Hogy miért? Nos, erre a kérdésre a legnehezebb válaszolni. Ha hivatalosan akarnánk fogalmazni, úgy definiálnánk ezt a fogalmat, hogy olyan cselekedet ez, melynek során egy állami hatóság egy terület – ház, város, térség – lakosait (vagy azok közül jó néhányat) ideiglenesen vagy véglegesen más lakhelyre költözteti, majd többnyire nem engedi visszatérni otthonába. Vizsgálódásaim során azt is megtudtam, hogy a kitelepítés, mint fogalom, a nemzetközileg is ismert internálás magyarországi formája. Úgyes, mondhatjuk, ebben is sikerült valami különlegeset alkotnunk. A zsidó lakosság internálásáról s a haláltáborok működéséről a magyar lakosság viszonylag hamar értesült. Mint ahogy arról is, hogy mily sok, több százezer magyar embert hurcoltak el a második világháború végén a Szovjetunióba, munkatáborokba. Mindegyik helyen a halál várt rájuk. A haláltáborok, munkatáborok működéséről sok információ jutott el hozzánk annak idején. Ám a magyar emberek, magyar családok kitelepítéséről, annak okairól bizony jó sokáig nem értesültünk, s úgy tapasztalom, hogy még mindig keveset tudunk. Itt nem egy népcsoport elleni fenekedés volt a cél, hanem azoknak az eltávolítása, akiket bizonyos emberek politikailag veszélyesnek minősítettek. Például Rákosiék. Az akció egyben azt is jelentette, hogy ezeknek az embereknek a vagyonát is elkobozták. Mindez jórészt 1948 és 1953 között történt.

Február 25-e nálunk **a kommunista diktatúra áldozatainak emléknapja**. Szomorú, de igaz, hogy bizony sok-sok családnak van mire emlékeznie. Ezért is gondoltam, hogy ennek a diktatúrának az egyik „eleméről”, a hazai deportálá-

sokról írni kell, mert még mindig nem ismerjük jól a történelmünket. Szóval: kitelepítés. Ez esetünkben nem azt jelentette, hogy egy-egy természeti katasztrófa elől kellett más helyre elszállítani az embereket, mint ahogy ez mostanában tornádók, árvizek idején gyakran megesik szerte a világban, és nem is a háborús romok miatt utaztatták őket több száz kilométerre otthonuktól. Ezek a kitelepítések aljas politikai akciók voltak. A gonoszok sokféle indokot gyártottak arra, miért is kell elűzniük az otthonukból a családokat, ráadásul szétszakítva a családtagokat, hiszen gyakran előfordult, hogy például a családfőt Recskre, a feleséget a gyerekekkel, mondjuk, Hortobágyra telepítették ki. Elfogadható magyarázat sosem született, mert nem is létezett ilyen. A magyarországi kitelepítések – s ezekre cseppet sem lehetünk büszkék – nem időjárás okozta tragédiák miatt történtek meg nyugati határainktól keleti határainkig, hanem politikai alapú, aljas és hazug tisztogatások voltak. Történészeink erről sokat írtak már, de a kitelepítettek nehezen szó-laltak meg, még hosszú évekkel hazatértük után is. S ez sajnálatos. A történészek szakszerű és minden részletre kitérő politikai magyarázatait jól ismerjük, és hálásak is lehetünk értük, ám a kitelepítettek hangját mindmáig – egy-két kivételtől eltekintve – keveset hallhattuk. Sokáig, nagyon sokáig a „fortélyos félelem” igazgatta ezeket az embereket. Pedig – én legalábbis úgy gondolom – sorsukat megérteni, átélni csak úgy tudjuk, ha minél többen beszélnek róluk nekünk, ha le merik rombolni a hallgatás falát. Sokáig, nagyon sokáig nem merték ezt megtenni. Aztán némiképp változtak az idők, és bátrabbak lettek a kitelepítettek is. 2009-ben rádiós kollégám, Róka Zsuzsa, aki az Őrség szülötte, megalapította az Őrségi Kitelepítéseket Kutató Egyesületet. Addig bizony kevesen tudtak arról – nem a történészekre gondolkodok –, hogy nyugati országrészünk lakossága is nagyon megszenvedte a kitelepítéseket, a kény-

szermunkát, sokan közülük a messzi Hortobágyra kerültek. Az egyesület megalakulása óta számos kitelepítés-emlékművet állított fel szerte az Őrségben. Kutatómunkájának a része az is, hogy megszólaltatja a még élő kitelepítetteket. Ők nem történelmi, politikai magyarázatokkal szolgálnak, hanem saját sorsukról vallanak. Úgy gondolom, az átélt évekről a leghitelesebben ők tudnak beszámolni. Számos ilyen „vallomást” őrzök magam is, hiszen több kitelepített emberrel beszélgettem munkám során, s megtapasztaltam, hogy minden történelemkönyvnél érdekesebben és szívhez szólóbban tudnak a kényszermunkatáborokban átéltekről mesélni.

Álljon itt most néhány vallomás, olyan embereké, akiket vagonba zártak, akiket kitelepítettek környezetükből, s megfélemlítve rabszolgának hurcoltak el. Bita Judit így emlékezett: „1953-ban listán voltunk, napokig ruhában feküdtünk, mert nem tudtuk, mikor jönnek értünk. Én 5 éves voltam, a bátyám 13. Vagonban utaztunk, vittük a kutyánkat is. Földes szoba-konyhát kaptunk. Ácsteszéren, Komárom megyében. Körülbelül 4 évig éltünk itt.”

Fekete Sándor gyermekkori emléke az elmenekülésről így szól: „Szüleim három kisgyerekekkel – 5-3-1 évesek – indultak el Pankaszról. Vagonban utaztunk. Vittük a cicánkat is. Celldömölkön megállt a vonat, vizet vettünk fel, a cica meg kiugrott, és sajnos eltűnt. Először Bögöly-pusztán egy földes kamrát kaptunk, itt éltünk pár hónapig. Öcsémért pár nap után egy pankaszi szomszédasszonynak kellett eljönni, és haza kellett vinni őt Lina nagymamámhoz, mert állandóan sírt. Szüleim a mezőgazdaságban dolgoztak. Mi,

gyerekek a föld végében voltunk hagyva. Aztán gyalog jártam az általános iskola első osztályába Bakonyszombathelyre.”

A Bajánsenyére nősült Mihály Dezső 40 holdas gazdálkodót élete derekán, 1950 júniusában hajnali álmukból felverve deportálták feleségével, Zsoldos Eszterrel s már dolgozó nagyfiával, Dezsővel, valamint kisebbik fiával, Győzővel, öt éves kislányával, Margittal és apósával. A marhavagonban való kétnapi utazás után Hortobágyra értek. Kónyatanya kényszermunkatáborában találták magukat. A felnőttek és a nagyobb gyerekek itt 3 év 3 hónapot raboskodtak, az életkora miatt kérvényre elengedett kislányt egy senyeházi sógor vitte haza. Hogy azután éppen melyik rokonnál nevelkedett, arról ritkán érkezett, rendőrileg ellenőrzött levelekből értesülhettek a szülei. Az 1953-as táborfeloszlátás után a határsávba zárt Őrségbe ők sem mehetek haza, így öten a közeli Kustánszegen kerestek megélhetést. Csak az '56-os forradalom után települhettek vissza szülőföldjükre. A kislányuk visszatérhetett a családjába, de az elsőszülött Dezsőt gyógyíthatatlan betegség miatt elvesztették. A családapá a gyász és a teljes kifosztottság mélységéből írt levelében ez olvasható: „...ki lettem telepítve ...mindenem elveszett.” A hortobágyi augusztus forróságát haláláig érezte. „A legrosszabb a szomjúság volt. Meg a végtelen gyaloglások” – mondta. Mosolyogni haláláig nem látták őt. Temetésén Sinka István *Hívna a csillagok* című versét hallhatták a tőle búcsúzóik. „Ág vagyok csak itt a télben, / rianás a magyar jégben, / sikoly a nagy síki szélben, / s tábla az Isten kezében.”

Tél a Sashegyen 1.